

УДК 330.341;338.27;338.242

Кононова І.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, економіки
і управління персоналом підприємства
Придніпровської державної академії будівництва та архітектури

МІНІМІЗАЦІЯ РИЗИКІВ НА ОСНОВІ ЗАСТОСУВАННЯ ДРАЙВЕРІВ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Стаття присвячена дослідженню проблеми врахування ризиків, що виникають у процесі розвитку національної економіки як соціально-економічної системи. Встановлено, що найбільш суттєвими є ризики, пов'язані з імпульсами розвитку. Такими імпульсами є інвестиції в основний капітал та величина витрат на інноваційну діяльність. Виявлено, що саме на мінімізацію ризиків у сфері інвестування та фінансування інноваційної діяльності має спрямовуватися дія драйверів управління розвитком, розглянуто механізм цього впливу. Визначена оптимальна структура капітальних інвестицій та витрат на інноваційну діяльність.

Ключові слова: національна економіка, розвиток, управління, імпульси розвитку, драйвери управління.

Статья посвящена исследованию проблемы учета рисков, возникающих в процессе развития национальной экономики как социально-экономической системы. Установлено, что наиболее существенными являются риски, связанные с импульсами развития. Такими импульсами являются инвестиции в основной капитал и величина затрат на инновационную деятельность. Выявлено, что именно на минимизацию рисков в сфере инвестирования и финансирования инновационной деятельности должно направляться действие драйверов управления развитием, рассмотрен механизм этого влияния. Определена оптимальная структура капитальных инвестиций и затрат на инновационную деятельность.

Ключевые слова: национальная экономика, развитие, управление, импульсы развития, драйверы управления.

The article is devoted to the study of the problem of taking into account the risks that arise in the process of development of the national economy as a social and economic system. It is found that the most significant are the risks associated with impulses of development. Such impulses are investment in fixed assets and the amount of expenses for innovation activities. It is revealed that it is precisely to minimize risks in the field of investing and financing innovative activity to direct the action of drivers of development management, the mechanism of this influence is considered. The optimal structure of capital investments and expenses for innovation activity is determined.

Keywords: national economy, development, management, developmental impulses, management drivers.

Постановка проблеми: Управління розвитком національної економіки є складним процесом, що протікає в умовах невизначеності, яка зумовлена дією чисельних факторів ризику. Саме їх вплив може стати причиною відхилення фактичних результатів управління розвитком на державному рівні від очікуваних значень. Нівелювати цей вплив, зробити все для його мінімізації – одне з головних завдань у сфері управління розвитком національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню ролі та значення ризику в різних сферах суспільного життя присвячені праці багатьох науковців, таких як А. Альгин [1], М. Лапуста, Л. Шаршукова [2], Н. Сирочук [3]. Науковці свідчать, що, незважаючи на можливість негативних наслідків реалізації факторів ризику для соціально-економічних систем різних рівнів, ризик відіграє суттєву позитивну роль, зумовлену функціями, які він виконує: стимулюючою, розподільчою, новаторською тощо. Окремі види ризику та заходи щодо їх мінімізації розглянуті в роботах Є. Гончарова Є. [4] та О. Дериколенка [5]. Особливу зацікавленість викликають роботи, присвячені не лише дослідженню сутності та видів ризику, але й висвітленню окремих методичних аспектів у сфері його оцінювання та обґрунтуванню на цій основі управлінських рішень. Так, В. Вітлінський, П. Верченко [6], Л. Донець, О. О. Шепеленко, С. Баранцева, О. Сергєєва, О. Веремейчик [7], О. Дуброва, С. Клименко [8] розглядали основні підходи до оцінювання ризиків, результати якого стають основою для

прийняття рішень у галузі управління соціально-економічними системами різних рівнів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на пильну увагу науковців, проблема мінімізації ризиків у сфері управління розвитком національної економіки на основі застосування драйверів управління потребує більш детального вивчення.

Постановка завдання. Мета дослідження – виявлення основних факторів ризику, пов'язаних з імпульсами розвитку національної економіки, та розроблення шляхів мінімізації їхнього впливу із застосуванням драйверу управління розвитком відповідного виду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління розвитком національної економіки має здійснюватися із застосуванням певних механізмів – драйверів управління. Дія розробленого драйверу має спрямовуватися на врахування та усунення можливих ризиків, які можуть вплинути на зменшення показників, що представляють певні імпульси.

Нами виявлено, що на сучасному етапі дослідження імпульсами розвитку економіки України є обсяги капітальних інвестицій та витрат на фінансування інноваційної діяльності. З огляду на це, ризиками, що пов'язані з імпульсами розвитку національної економіки, можна вважати недоотримання інвестицій та недофінансування інноваційної діяльності. Саме грамотне та продумане врахування цих ризиків створить умови для досягнення найвищого з можливих значення показників розвитку.

Таблиця 1

Врахування ризиків у процесі розроблення елементів стратегії управління розвитком національної економіки як соціально-економічної системи

Параметр, на який впливають ризики	Можливі наслідки	Пропозиції щодо врахування ризику
1	2	3
Інвестиційна діяльність, результати функціонування та параметри, що з ними пов'язані	Недостатність темпів зростання обсягів капітальних інвестицій, ВВП та зниження інших показників, пов'язаних із ними	Налагодження державно-приватного партнерства, моніторинг інвестиційної привабливості та розроблення комплексу заходів щодо її підвищення, проведення антикорупційних заходів, участь у міжнародних виставках, економічних та інвестиційних форумах із залученням суб'єктів господарювання всіх форм власності
Інноваційна діяльність, результати функціонування та параметри, що з ними пов'язані	Недостатність темпів зростання витрат на інноваційну діяльність та пов'язана з цим незадовільна динаміка ВВП та інших показників	Розроблення та впровадження різних форм стимулювання для всіх суб'єктів, як юридичних осіб, так і населення, що витрачають кошти на інноваційну діяльність, впроваджують та поширюють інновації, активізація працевлаштування населення в інноваційній сфері

Джерело: складено автором

У табл. 1 наведено можливі наслідки впливу ризиків та пропозиції щодо їхнього врахування.

Нами розроблено оптимістичний та песимістичний сценарії розвитку національної економіки. Відхилення за показниками розраховано шляхом порівняння оптимістичного та песимістичного варіантів прогнозних значень показників функціонування соціально-економічної системи. Вплив ризику без упровадження драйвера управління на показники, що можуть стати імпульсами розвитку, наведено в табл. 2.

Як видно з таблиці 2, внаслідок настання ризику недоотримання інвестицій обсяг капітальних інвестицій може бути меншим за оптимістичне значення на 1376,7 млн. євро. Внаслідок настання ризику недофінансування інноваційної діяльності витрати на неї можуть бути меншими за прогнозу величину за оптимістичним варіантом на 104,4 млн грн.

Отже, дія драйверу повинна забезпечити нівелювання ризику недоотримання інвестицій та недофінансування інноваційної діяльності.

Щоби збільшити шанси на досягнення значень за оптимістичним варіантом, нами було досліджено структуру витрат на інноваційну діяльність, структуру капітальних інвестицій та розроблено пропозиції щодо їх оптимізації. Встановлено, що за останній рік аналізованого періоду за рахунок бюджетних коштів профінансовано 36,6% витрат на інноваційну діяльність, за рахунок власних коштів організацій та приватних вітчизняних замовників – 37,9%, коштів іноземних джерел – 24,4%. інших коштів – 1,1% (базова структура). Крім того, було досліджено структуру капітальних інвестицій та встановлено, що за рахунок бюджетних коштів здійснювалося 12,7% капітальних інвестицій, за рахунок власних та залучених коштів організацій та населення – 83,0%, за рахунок коштів іноземних інвесторів – 1,4%, за рахунок інших коштів – 2,9%.

Дослідження показали, що за збереження базової структури буде досягнуто найменше з можливих обсягів цих показників (песимістичне значення), що не може вважатися допустимим. Отже, виникає необхідність у побудові оптимізаційної моделі структури витрат на інновації та капітальних інвестицій.

Цільова функція цієї моделі може бути подана у вигляді:

$$П_{11} = -550478,5 + 3,070 \cdot П_{12} + 129,88 \cdot П_{15} \rightarrow \max, \quad (1)$$

де $П_{11}$ – величина ВВП країни;

$П_{12}$ – обсяги капітальних інвестицій;

$П_{15}$ – обсяги витрат на інноваційну діяльність

При цьому мають враховуватися певні обмеження:

$$\begin{cases} Tpr_{12}(\Phi) \leq \max Tpr_{12}(\Phi) \\ Tpr_{15}(\Phi) \leq \max Tpr_{15}(\Phi) \\ Tpr_{12}(v/z) \leq \max Tpr_{12}(v/z) \\ Tpr_{15}(v/n) \leq \max Tpr_{15}(v/n) \\ Tpr_{12}(i) \leq \max Tpr_{12}(i) \\ Tpr_{15}(i) \leq \max Tpr_{15}(i) \\ Tpr_{12}(in) \leq \max Tpr_{12}(in) \\ Tpr_{15}(in) \leq \max Tpr_{15}(in) \end{cases} \quad (2)$$

де $Tpr_{12}(\Phi)$, $Tpr_{12}(v/z)$, $Tpr_{12}(i)$, $Tpr_{12}(in)$ – темп приросту величини капітальних інвестицій з відповідного джерела коштів, пункти структури;

$Tpr_{15}(\Phi)$, $Tpr_{15}(v/n)$, $Tpr_{15}(i)$, $Tpr_{15}(in)$ – темп приросту величини витрат на інноваційну діяльність з відповідного джерела коштів, пункти структури.

Розв'язавши цю оптимізаційну модель, отримаємо оптимальну структуру величини капітальних інвестицій та витрат на інноваційну діяльність за рахунок коштів, отриманих з різних джерел.

Базова та оптимальна величина витрат на інноваційну діяльність наведена в табл. 3.

Як видно з даних таблиці 3, з огляду на обмежені можливості додаткового залучення коштів на фінансування інноваційної діяльності з

Таблиця 2

Вплив ризику на показники без дії драйвера управління

Показники	Відхилення за показниками, що можуть перетворитися в імпульси, внаслідок настання ризику
Настання ризику недоотримання інвестицій	
Капітальні інвестиції, млн. євро	-1376,7
Капітальні інвестиції на одну особу, євро	-32,6
Настання ризику недофінансування інноваційної діяльності	
Витрати на інноваційну діяльність, млн. євро	-104,4
Питомі витрати на інноваційну діяльність, євро	-2,43

Джерело: розраховано автором

Таблиця 3

Обсяги витрат на інноваційну діяльність

Джерела фінансування	Базова величина витрат	Оптимальна величина витрат	Зміна витрат
Обсяг залучених ресурсів у прогнозованому періоді за рахунок			
бюджетних коштів	230,0	230,0	0,0
власних коштів організацій та приватних вітчизняних замовників	236,2	301,9	65,8
коштів іноземних джерел	152,1	190,8	38,7
інших джерел	5,0	5,0	0,0
Разом	623,2	727,7	104,5

Джерело: розраховано автором

Таблиця 4

Структура витрат на інноваційну діяльність

Джерела фінансування	Структура базова	Структура оптимальна	Відхилення по структурі
Питома вага в структурі			
бюджетних коштів	36,9	31,6	-5,3
власних коштів організацій та приватних вітчизняних замовників	37,9	41,5	3,6
коштів іноземних джерел	24,4	26,2	1,8
інших джерел	0,8	0,7	-0,1
Разом	100,0	100,0	0

Джерело: розраховано автором

бюджету та коштів, отриманих з інших джерел, оптимальна величина витрат на інноваційну діяльність може бути досягнута за рахунок зростання порівняно з базовою величиною обсягу витрат за рахунок власних коштів організацій та вітчизняних інвесторів (на 65,8 млн євро) та за рахунок коштів іноземних джерел (на 38,7 млн євро). Більш прогресивне зростання обсягів витрат за рахунок цих джерел закономірно приведе до зміни в структурі витрат.

У табл. 4 наведено обсяги витрат на інноваційну діяльність у відсотках до загального обсягу витрат за умови базової та оптимальної структур

Таким чином, для забезпечення максимально можливого обсягу витрат на інноваційну діяльність слід стимулювати зростання обсягів фінансування за рахунок власних коштів організацій та приватних вітчизняних замовників, що приведе до зростання їхньої питомої ваги до загального обсягу з 37,9 до 41,5% поряд із зростанням обсягів коштів іноземних джерел, що приведе до зростання їхньої питомої ваги з 24,4 до 26,2%.

Для збільшення обсягів фінансування інноваційної діяльності необхідне здійснення державної підтримки проектів технічної допомоги на суму 38,7 млн. євро від Уряду Канади (вже зареєстрованих станом на 1 липня 2018 року),

також необхідно взяти участь у канадській програмі підтримки інноваційних проектів, спрямованих на покращення економічних можливостей жінок та найбільш уразливих верств населення через створення для них сприятливих умов для підприємницької діяльності, за якою є можливість отримання ще 30 млн. євро.

Базова та оптимальна величина капітальних інвестицій наведена в таблиці 5.

Як видно з даних таблиці, можливості додаткового залучення коштів з метою здійснення капітальних інвестицій за рахунок бюджету та коштів, отриманих з інших джерел, є обмеженими. Зважаючи на це, оптимальна величина капітальних інвестицій може бути досягнута за рахунок зростання порівняно з базовою величиною обсягу ресурсів за рахунок власних та залучених коштів організацій та населення (на 958,0 млн євро) та за рахунок коштів іноземних джерел (на 118,8 млн євро). Більш прогресивне зростання обсягів ресурсів, отриманих з цих джерел, закономірно приведе до зміни в структурі витрат.

У таблиці 6 наведено обсяги капітальних інвестицій у відсотках до загального обсягу витрат за умови базової та оптимальної структур.

Таким чином, для забезпечення максимально можливого обсягу капітальних інвестицій слід стимулювати зростання обсягів фінансу-

Таблиця 5

Можливі обсяги капітальних інвестицій

Джерела фінансування	Базова величина витрат	Оптимальна величина витрат	Зміна витрат
Обсяг залучених ресурсів за рахунок бюджетних коштів	1494,4	1494,4	0,0
власних та залучених коштів організацій та населення	9766,4	11024,5	958,0
коштів іноземних джерел	164,7	283,5	118,8
інших джерел	341,2	341,2	0,0
Разом	11766,8	13143,6	1376,8

Джерело: розраховано автором

Таблиця 6

Структура інвестицій за джерелами

Джерела фінансування	Структура базова	Структура оптимальна	Відхилення по структурі
Питома вага в структурі бюджетних коштів	12,7	11,4	-1,3
власних та залучених коштів організацій та населення	83,0	83,9	0,9
коштів іноземних джерел	1,4	2,2	0,8
інших джерел	2,9	2,6	-0,3
Разом	100	100	0

Джерело: розраховано автором

вання за рахунок власних та залучених коштів організацій та населення, що може привести до зростання їхньої питомої ваги до загального обсягу з 83,0 до 83,9%, поряд із зростанням обсягів інвестування за рахунок іноземних джерел, що приведе до зростання їхньої питомої ваги з 1,4 до 2,6%.

Інвестиції до прогнозованого рівня можуть бути збільшені шляхом створення спільних з іноземними інвесторами підприємств, придбання об'єктів нерухомості шляхом прямого їх одержання або у формі акцій, облігацій, інших цінних паперів. Подальші дослідження мають спрямовуватися на інвестиційну привабливість та інноваційну активність. При цьому мають розроблятися такі напрями у сфері розвитку національної економіки, які дадуть змогу нівелювати негативний вплив ризиків та позитивно вплинути на інші параметри національної економіки, а саме:

1) стимулюючі (спрямовані на посилення впливу імпульсів розвитку).

За параметром інноваційної діяльності орієнтація повинна бути на: розроблення та впровадження реформи у сфері інтелектуальної власності (створення передумов для розвитку та широкого впровадження інновацій в усіх галузях економіки та стимулювання населення вкладати кошти в інноваційні проекти, а також забезпечення подальшого переходу до цифро-

вої економіки, зокрема вдосконалення нормативно-правової та регуляторної бази у сфері інновацій, інтелектуальної власності та цифрової економіки); вдосконалення державної політики у сфері інтелектуальної власності та запровадження програм, спрямованих на стимулювання та підтримку інноваційного розвитку, удосконалення кадрової політики у сфері інноваційної діяльності (державна підтримка працевлаштування на інноваційно-активні підприємства).

За параметром інвестиційної діяльності увага повинна зосереджуватися на: розвитку промислового виробництва та залученні інвестицій; дерегуляції і розвитку підприємництва і конкуренції (створення належних умов для ведення бізнесу, обмеженого та прогнозованого регуляторного поля, забезпечення доступу до ресурсів, забезпечення модернізації виробництва та інфраструктури за рахунок залучених інвестицій);

2) допоміжні (спрямовані на покращення інших параметрів з метою підсилення впливу імпульсів).

За параметром результатів функціонування основою повинно бути: створення системи моніторингу та контролю державної допомоги суб'єктам господарювання (створення ефективної системи моніторингу та контролю державної допомоги суб'єктам господарювання, що сприятиме створенню рівних умов для ді-

яльності суб'єктів господарювання на товарних ринках України, запровадженню прозорого механізму витрачання ресурсів держави та місцевих ресурсів, усуненню вибірковості заходів державної підтримки окремих суб'єктів господарювання, забезпеченню обґрунтованості заходів підтримки підприємницької діяльності).

За параметром зовнішньоекономічної діяльності необхідним є: розвиток експорту та розширення зовнішньоекономічних зв'язків (забезпечення пошуку нових ринків та переорієнтації зовнішньоекономічних зв'язків України на альтернативні ринки реалізації вітчизняної продукції, розвиток експорту товарів і послуг, створення передумов для розвитку і диверсифікації експорту, включення вітчизняних підприємств у світові ланцюги доданої вартості).

За параметрами доходів населення та стану ринку праці на пильну увагу заслуговує: продуктивна зайнятість та її стимулювання, реформа ринку праці (проведення активної політики зайнятості для прискорення повернення безробітних до трудової діяльності, створення умов для зниження рівня неформальної зайнятості, підвищення рівня доходів працюючих громадян, дерегуляція відносин роботодавця та працівника).

За параметрами стану освіти, охорони здоров'я та фінансування природоохоронних заходів необхідне: грамотне та своєчасне проведення освітньої, медичної реформи, реформи у сфері охорони навколишнього середовища (створення сучасної системи освіти, здоров'я та охорони навколишнього середовища, що відповідає реаліям сьогодення з урахуванням специфіки окремих територій).

Упровадження розроблених заходів за рахунок покращення інших параметрів дасть змогу забезпечити покращення за параметрами інвестиційної, інноваційної діяльності та результатів функціонування.

Висновки. Таким чином, було виявлено основні ризики, пов'язані з імпульсами розвитку національної економіки країни. Встановлено, що такими ризиками є недоотримання інвестицій та недофінансування інноваційної діяльності. Розглянуто напрями управління, що передбачають застосування драйверу управління та дадуть змогу мінімізувати виявлені ризики. Виявлені напрями мають бути враховані під час розроблення стратегії розвитку національної економіки.

Бібліографічний список:

1. Альгин А.П. Риск и его роль в общественной жизни. Москва: Мысль, 1989. 187 с.
2. Лапуста М.Г., Шаршукова Л.Г. Риски в предпринимательской деятельности. Москва : ИНФРА-М, 1998. 224 с.
3. Сирочук Н.А. Ризик як економічна категорія в діяльності підприємства. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2010. № 4. Т. 4. С. 54–61.
4. Гончаров Є.В. Кадрові ризики та рівень освіти: інноваційні напрями в умовах глобалізації. Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Проблеми економіки та управління. 2008. № 628. С. 60–63.
5. Дериколенко О.М. Інноваційні ризики: сутність, класифікація. Прометей. 2012. № 1(37). С. 78–81.
6. Вітлінський В.В., Верченко П.І. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком. Київ: КНЕУ, 2000. 292 с.
7. Донець Л.І., Шепеленко О.В., Баранцева С.М., Сергєєва О.В., Веремейчик О.Ф. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків : навч. посіб. / за заг. ред. Донець Л. І. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 472 с.
8. Дуброва О.С., Клименко С.М. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків. Київ: КНЕУ, 2005. 252 с.

References:

1. Algin A.P. (1987) Risk i ego rol v obshchestvennoy zhizni [Risk and its role in public life], Mysl, Moscow, Russia.
2. Lapusta M.G. and Sharshukova L.G. (1998) Riski v predprinimatelskoy deyatel'nosti [Risks in business], INFRA-M, Moscow, Russia.
3. Sirochuk N.A. (2010) "Risk as an economic category in the enterprise". Bulletin of the Khmelnytsky National University. Economic sciences, No. 4, Vol. 4., pp. 54–61
4. Goncharov Ye.V. (2008) "Personnel risks and education: innovative directions in the conditions of globalization". Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic": Problems of Economics and Management, No. 628, pp.60–63.
5. Derikolenko O.M. (2012) "Innovative Risks: Essence, Classification", Prometheus, No. 1 (37), pp.78–81.
6. Vitlins'kyj V.V. and Verchenko P.I. (2000) Analiz, modelyuvannya ta upravlinnya ekonomichny'm ry'zy'kom [Analysis, modeling and management of economic risk], KNEU, Kyiv, Ukraine.
7. Donecz` L.I., Shepelenko O.V., Baranceva S.M., Sergyeyeva O.V. and Veremeychik O.F. (2012) Obgruntuvannya gospodars'ky'x rishen` ta ocynuvannya ry'zy'kiv [Rationale for business decisions and risk assessment], Centr uchbovoyi literatury, Kyiv, Ukraine.
8. Dubrova O.S. and Kly'menko S.M. (2005) Obgruntuvannya gospodars'ky'x rishen` ta ocinka ry'zy'kiv [Rationale for business decisions and risk assessment], KNEU, Kyiv, Ukraine.

Kononova I.V.

Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Accounting, Economics
and Human Resources Management of Enterprise,
Prydniprovskya State Academy of Civil Engineering and Architecture

MINIMIZATION OF RISKS BASED ON THE USE OF MANAGEMENT TOOLS FOR THE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY

The article is devoted to the study of the problem of taking into account the risks that arise in the process of development of the national economy as a social and economic system. It has been established that the management of the development of the national economy is a complex process, which is carried out in conditions of uncertainty caused by the influence of many factors. Their influence should be the reason for the deviation of the actual results of development management at the state level from the expected values. To equalize the influence of risk factors, do everything to minimize it – one of the main tasks in the field of managing the development of the national economy.

The main objective of the study is to identify the main risk factors associated with the impetus for the development of the national economy and to develop the ways to minimize their impact using the appropriate type of development management drivers.

It is found that the most significant are the risks associated with impulses of development. Such impulses are an investment in fixed assets and the amount of expenses for innovation activities. The consequences of the influence of risk factors on the development of the national economy as a social and economic system are revealed.

It is identified that it is precisely to minimize risks in the field of investing and financing innovative activity to direct the action of drivers of development management, the mechanism of this influence is considered. The optimal structure of capital investments and expenses for innovation activity is determined.